

چشم زخم

در قرآن، روایات، تاریخ و فرهنگ

علیرضا ملاحسنی

بیتنا
۱۳۹۵

موضوع:

علوم قرآنی: ۱۷۰ (قرآن: ۲۹۷)

گروه مخاطب

- تخصصی (طالِب و دانشجویان)

- عمومی

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۲۸۱

مسلسل انتشار (چاپ اول و بیست و نهم): ۶۰۹

ملاحسنی، علیرضا، ۱۳۴۲ -

چشم زخم: در قرآن، روایات، تاریخ و فرهنگ / علیرضا ملاحسنی. - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۹۰.

[۲۹۲] ص. - مؤسسه بوستان کتاب؛ (۲۰۸۷) (قرآن: ۲۹۷، علوم قرآنی: ۱۷۰)

ISBN 978-964-09-2811-9

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

Alireza Mollahasani. Cheshm-Zakhm In Quran, quotations, history and culture
ص.ع. به انگلیسی:

کتاب‌نامه: ص. [۲۶۷] - ۲۷۳؛ همچنین به صورت زیرنویس:

نمایه.

چاپ سوم: ۱۳۹۵.

۱. چشم زخم - جنبه‌های مذهبی - اسلام. ۲. چشم زخم - احادیث. ۳. چشم زخم - فرهنگ عامه. الف. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان کتاب. ب. عنوان.

۲۹۷ / ۷۹

BP ۲۷۲ / ۸ / ۵ م ۷

شماره کتاب‌شناسی ملی: ۲۶۵۲۲۷۵

۱۳۹۵

• دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفائیة)، ص پ ۹۱۷ / ۳۷۱۸۵، تلفن: ۷۷۴۰۵۵-۷، فکس: ۳۷۷۴۲۱۵۴، تلفن پخش: ۳۷۷۴۳۴۲۶

• فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۰۰ ناشر)

• فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، بین وصال و فلسطین، جنب بانک انصار، تلفن: ۸۸۹۰۶۹۱

• فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع یاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه مشهد، میدان ریحان زینبی، تلفن: ۲۲۳۳۶۷۲

• فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلفن: ۳۲۰۰۳۷۰

• فروشگاه شماره ۵: اصفهان (رنگین کمان)، فروشگاه کودک و نوجوان: قم، چهارراه شهدا، نبش خیابان ارم، تلفن: ۳۷۷۴۳۴۲۶

• فروشگاه شماره ۶: قم، خیابان شهدا (صفائیة)، انتهای کوچه ممتاز

اطلاع از تازه های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS) با ارسال شماره همراه خود به: ۰۲۱۵۵-۰۰۱۰ و یا ارسال درخواست به:

پست الکترونیک مؤسسه: E-mail: info@bustaneketab.com

جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: <http://www.bustaneketab.com>

با قدرتی از همکارانی که در تولید این اثر نقش داشته اند:

- اعضای شورای بررسی آثار • دبیر شورای کتاب: مهدی محدثی • سرپرستار: ابوالفضل طریقه دار • ویراستار: مهدی خلیلیان • چکیده عربی: خلیل المصامی
- چکیده انگلیسی: یحیی داوری • فیفا: مصطفی محفوظی • حروفنگار: عزیزه همتی • اصلاحات حروفنگاری: مهدیه قرباندوست و منا جمیل پور • صفحه آرایی: عزیزه همتی و احمد مؤتمنی • کنترل نمونه خوانی: محمدجواد مصطفوی • نمونه خوانی: مرتضی عراقی و ابوالفضل سلیمانی • بازخوانی نهایی متن: حامد طاهری نیا
- کنترل فنی صفحه آرایی: سیدرضا موسوی منش • کارشناس طراحی و گرافیک: مسعود نجابتی • طراح جلد: حسین میرزایی • اداره آماده سازی: حمید رضا تیموری
- اداره چاپخانه: مجید مهدوی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی.

فهرست مطالب

۱۷	چکیده
۱۹	مقدمه
۲۲	انسان، ترکیبی از روح و جسم
۲۸	تأثیر متقابل روح و بدن از نظر فلاسفه
۲۸	الف - تأثیر روح بر بدن
۲۸	۱. حرکت ارادی
۲۸	۲. تأثیر نفسانیات و انفعالات در بدن
۲۹	۳. تأثیر اندیشه
۲۹	۴. تأثیر روح قوی بر جسم دیگران
۳۰	ب - تأثیر بدن بر روح
۳۰	۱. تأثیر غدد بر حالات روحی
۳۰	۲. تأثیر تفاوت‌های فیزیکی اندام در حالات روحی
۳۱	۳. رفتار بدنی و تکوّن خصلت‌ها
۳۱	۴. بازتاب خوردنی‌ها بر حالات روحی
۳۲	روح و نفس

۳۵	اهمیت چشم
۳۸	ارتباط روح و چشم
۴۰	حقیقت چشم زخم
۴۱	مدعیان حقیقت چشم زخم
۴۱	منکران حقیقت چشم زخم
۴۲	ادله اثبات حقیقت چشم زخم

بخش اول

چشم زخم از نگاه آیات، روایات و دانشمندان

۴۷	فصل اول: چشم زخم در آیات
۴۷	۱. آیه: ﴿وَإِنْ يَكَادُ﴾
۴۸	اسباب نزول و مفاد آیه شریفه
۴۹	قول اول: کنایه از حسادت دشمنان پیامبر اکرم <small>صلی الله علیه و آله</small>
۵۱	قول دوم: کنایه از حسادت دشمنان ولایت <small>علی علیه السلام</small>
۵۲	قول سوم: چشم زخم
۵۴	۲. آیه ورود به مصر از ابواب متفرقه
۵۴	فلسفه سفارش یعقوب <small>رضی الله عنه</small> به فرزندان در کیفیت ورود به مصر؟
۵۵	اقوال مختلف درباره فلسفه سفارش یعقوب <small>رضی الله عنه</small> به فرزندان
۵۵	قول اول: چشم زخم
۵۶	قول دوم: حسد حسودان
۵۷	قول سوم: یافتن یوسف <small>رضی الله عنه</small>
۶۰	۳. آیه شر حسد
۶۰	مفهوم شناسی شر

۶۲	تفسیر حسد حاسد.....
۶۲	قول اول: سحر افسون‌گران.....
۶۳	قول دوم: چشم زخم حسودان.....
۶۴	قول سوم: هرنوع حسد حسودان.....
۶۶	فصل دوم: چشم زخم در روایات.....
۶۶	دسته اول: روایات حق بودن چشم زخم.....
۶۹	دسته دوم: روایات وقوع چشم زخم.....
۶۹	دسته سوم: روایات دربار چشم زخم.....
۷۰	دسته چهارم: روایات تعویض.....
۷۳	فصل سوم: چشم زخم از منظر علم عقل و شعر.....
۷۹	فصل چهارم: نمونه‌های چشم زخم در تاریخ و فرهنگ‌ها.....
۷۹	نمونه‌هایی از تاریخ و فرهنگ‌ها.....
۷۹	۱. کور کردن شتران.....
۸۰	۲. شورچشمان در صدر اسلام.....
۸۰	۳. مهارت شورچشمان جاهلیت.....
۸۱	۴. قصه سهل بن حنیف.....
۸۱	۵. شجاعت محمد حنفیه.....

بخش دوم

ریشه‌ها و رابطه چشم زخم با قضا و قدر، سحر و خرافات

۸۷	فصل اول: ریشه‌های چشم زخم.....
۸۸	نقش تلقین در چشم زخم.....
۸۹	تأثیر تلقین، از طرف خود یا دیگران.....

۹۰	اقسام تلقین
۹۱	۱. تلقین علمی یا قرلی
۹۲	۲. تلقین فعلی یا عملی
۹۲	۳. تلقین مثبت
۹۴	۴. تلقین منفی
۹۶	نقش حسد در چشم زخم
۹۷	بازشناسی مفهوم حسد در سیر نزول آیات قرآن
۹۹	تفاوت حسد با بینه
۱۰۰	آثار و زیان حسد
۱۰۲	فرایند زیان‌های حسد
۱۰۲	الف - زیان‌های فردی حسد
۱۰۲	۱. زیان حسد در مرحله نخست به‌طور خود می‌رسد
۱۰۴	۲. حسد منشأ و ریشه چشم‌زخم
۱۰۸	۳. حسد مانع شناخت حق
۱۰۸	۴. حسد عامل تنهایی انسان
۱۰۹	۵. حسد مانع رشد و تکامل
۱۰۹	۶. حسد پیوسته خود حسود را می‌آزارد
۱۱۰	۷. حسد آفات اعمال خیر و عبادت‌ها
۱۱۱	۸. حسد نفرت همگان را به دنبال دارد
۱۱۱	ب - زیان‌های اجتماعی حسد
۱۱۱	۱. جلوگیری از پیش‌رفت جامعه
۱۱۲	۲. حسد عامل از بین بردن حس همکاری
۱۱۳	۳. حسد، اختلال در امنیت را در پی دارد

۱۱۳	۴. حسد مانع خوبی های خوبان
۱۱۴	پیشینه و نقش حسد در دوره جاهلیت
۱۱۵	توارث حسد
۱۱۶	موافقت و مخالفت محیط
۱۱۶	۱. هاشم و عبدالشمس
۱۱۷	۲. عبدالمطلب و حرب
۱۱۷	۳. محمد <small>ص</small> و ابوسفیان
۱۱۷	۴. علی <small>ع</small> و معاویه
۱۱۷	۵. حسین <small>ع</small> و یزید
۱۱۸	بهداشت از حسد
۱۱۹	دستورهای بهداشتی
۱۱۹	۱. عمل خیر
۱۱۹	۲. کنترل توقعات از دیگران
۱۲۰	۳. عفو و گذشت
۱۲۰	درمان حسد
۱۲۳	۱. پیراستن و آراستن
۱۲۴	۲. زمینه جلب رضای خدا
۱۲۵	۳. اصالة الصَّحَّة
۱۲۶	۴. حرارت ایمان
۱۲۶	۵. نصیح و خیرخواهی
۱۳۰	فصل دوم: رابطه چشم زخم و قضا و قدر
۱۳۰	مفهوم شناسی قضا و قدر
۱۳۱	پاسخ و دفع شبهه

- ۱۳۵ فصل سوم: رابطه چشم زخم با سحر
- ۱۳۶ توانایی های انسان
- ۱۳۹ اقسام سحر
- ۱۴۰ چشم زخم از مصادیق سحر
- ۱۴۱ حقیقت فال گیری (طالع بینی)، شعبده (چشم بندی)
- ۱۴۲ فال بینی از نظر روان شناسی و دو نکته آن
- ۱۴۳ انسان، موجودی فقیر و نیازمند
- ۱۴۴ سوء استفاده ابلیس از ضعف انسان
- ۱۴۶ تطهیر و بدیمن انگاری در ترمین
- ۱۴۷ پیشینه تطهیر و شوم انگاری
- ۱۴۸ نادرستی بدیمن انگاری
- ۱۵۰ عوامل تطهیر
- ۱۵۰ نگاه ساده دلان به تطهیر
- ۱۵۱ ابزار فال بینی
- ۱۵۲ شعبده یا چشم بندی
- ۱۵۳ تأثیر سحر
- ۱۵۵ فصل چهارم: رابطه چشم زخم با خرافات
- ۱۵۵ مفهوم خرافه
- ۱۵۶ علل پیدایی و روآوری به خرافه
- ۱۵۷ ۱. افراط و تفریط معرفتی
- ۱۵۸ ۲. ضعف رویکرد علمی
- ۱۵۹ ۳. تأمین پشتیبان هایی در خارج از وجود خویش
- ۱۵۹ ۴. خواست اربابان فرهنگ و سیاست

۱۶۰	ریشه‌های اجتماعی و روان‌شناختی خرافه
۱۶۶	گذری بر نگرش ادیان الهی به خرافه
۱۶۶	الف - نگاه تورات به خرافات
۱۶۷	ب - نگاه مسیحیت به خرافات
۱۶۹	ج - نگاه اسلام به خرافات
۱۷۰	نفی ساعات حس
۱۷۰	مبارزه حضرت سلیمان با خرافات
۱۷۱	تأثیر باور به شورش چشمی در ایجاد خرافاتی
۱۷۲	تخم مرغ شکستن
۱۷۳	اسفند دود کردن
۱۷۴	اسفندگردانی
۱۷۵	خواص طبی اسفند
۱۷۶	خال‌گذاری
۱۷۷	آورد اسفند
۱۷۸	اسفند در بیان روایات
۱۷۹	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

بخش سوم:

آثار و راه کارهای مقابله و درمان چشم‌زخم

۱۸۳	فصل اول: آثار چشم‌زخم
۱۸۳	چگونه انسان چشم می‌خورد؟
۱۸۴	ماهیت تأثیرات چشم‌زخم
۱۸۵	آثار نفسانی و روانی چشم‌زخم

- ۱۸۶..... آثار مادی چشم زخم
- ۱۸۷..... هیپنوتیزم
- ۱۸۸..... تاریخچه هیپنوتیزم
- ۱۹۲..... ریاضت چیست؟
- ۱۹۳..... پیروزی در دو جبهه
- ۱۹۵..... نقش مرین در مسائل اخلاقی
- ۱۹۹..... تفاوت بین ریاضت مرتاضین هندی و عرفای ما
- ۲۰۲..... قتل از پی آمدها: چشم زخم
- ۲۰۳..... فصل دوم: راه کارهای مقابله در آن چشم زخم
- ۲۰۳..... درمان چشم زخم
- ۲۰۳..... نقش استعاده در مصونیت از چشم زخم
- ۲۰۵..... استعاده در قرآن
- ۲۰۶..... استعاده در احادیث
- ۲۰۷..... موارد استعاده به خدا
- ۲۱۱..... توکل بر خدا، عامل مصونیت از چشم زخم
- ۲۱۱..... واژه شناسی و مفهوم شناسی توکل
- ۲۱۳..... نقش توکل در مصونیت از چشم زخم
- ۲۱۵..... آثار و نتیجه توکل به خدا
- ۲۱۵..... ۱. آرامش و اطمینان قلبی
- ۲۱۷..... ۲. قوت و نیرومندی
- ۲۱۹..... ۳. عزت نفس
- ۲۲۰..... ۴. بصیرت و شکوفایی تفکر
- ۲۲۰..... راه رسیدن به توکل

۲۲۲	مؤلفه‌های سازندهٔ توکل
۲۲۳	۱. اسناد امور و اتفاق‌ها به خداوند متعال
۲۲۳	۲. معنای الوهی دادن به اتفاق‌های زندگی
۲۲۴	۳. امیدوار بودن به خدا
۲۲۵	نقش اذکار در مصونیت از چشم‌زخم
۲۲۹	اهمیت ذکر
۲۳۲	یاد خدا بر هر احوال
۲۳۳	آثار ذکر
۲۳۳	۱. فلاح و رستگاری
۲۳۳	۲. آرامش
۲۳۵	۳. دوری از شیطان
۲۳۵	۴. یاد خدا کنید تا منسی خداوند نباشد
۲۳۶	۵. غذای روح
۲۳۷	۶. هم‌نشینی با خدا
۲۳۸	۷. محبت خداوند
۲۳۸	نقش دعا در فرهنگ اسلامی
۲۴۰	فلسفهٔ دعا و نیایش
۲۴۰	آثار دعا
۲۴۱	۱. دفع بلا
۲۴۳	۲. برگرداندن قضای الهی
۲۴۵	۳. عامل تکامل
۲۴۶	دعای دفع چشم‌زخم
۲۴۶	بررسی ادعیه‌های مأثوره و تعویذها چشم‌زخم

۲۴۸	۱. تعویذ جبرئیل به پیامبر ﷺ
۲۴۸	۲. تعویذ امیر مؤمنان علی ﷺ
۲۴۹	۳. تعویذ امام حسن و امام حسین ﷺ
۲۵۱	۴. تعویذ امام صادق ﷺ
۲۵۱	۵. تعویذ امام جواد ﷺ برای فرزندش امام هادی ﷺ
۲۵۳	تعویذ چشم زخم در منابع اهل سنت
۲۵۵	راه‌های مقابله با شورچشمان
۲۵۵	۱. دور بودن از شورچشمان
۲۵۶	۲. خواندن معوذتین
۲۵۷	۳. خواندن ذکر حوقله
۲۶۰	۴. خواندن و نوشتن و همراه داشتن: «رُحْمَ حَنْ، مُعَوِّذَتَيْنِ، حَمْدًا، تَوْحِيدًا وَ آيَةَ الْكُرْسِيِّ»
۲۶۲	وظیفه عاین (شورچشمان) قبل از تأثیر
۲۶۲	۱. ذکر خدا
۲۶۲	۲. ماشاءالله گفتن و ذکر «أَمِنْتُ بِاللَّهِ وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيَّ وَ سَلَّمَ أَلَه»
۲۶۳	۳. ذکر الله اکبر و دعا برای برکت
۲۶۵	خاتمه
۲۶۷	کتابنامه

نمایه

۲۷۷	آیات
۲۸۰	روایات
۲۸۳	اعلام

چکیده

ستایش خداوندی را که در بگانگی، والا و در بی‌همتایی، نزدیک و در اقتدار شکوه‌مند، و در دانشش بر همه چیز احاطه دارد و حال آن‌که در مقام خویش است و آفریدگان، همگی مقهور قدرت اوست. بزرگی که پیوسته بوده و ستوده‌ای که همواره خواهد بود. پروردگار فرشتگان و روح‌القدس و نسبت به هر آنچه آفریده فزون‌بخش است. نوشتار پیش رو پژوهشی است در بررسی تعلیلی رابطه چشم‌زخم و بلایا در معارف دینی، که به رغم کاربرد گسترده و فراگیر آن در زبان‌گروه‌های گوناگون مردم، هنوز آن‌سان که شاید، بررسی همه‌جانبه نگردیده است.

چشم زخم، در زبان فارسی واژه‌ای است مرکب از چشم و زخم. کلمه چشم: یکی از وسایل ارتباط با عالم اطراف است؛ زخم: به معنای تعددی از قبیل گوشت فاسد شده گندیده، طعم و بوی بد و بی‌آبرویی استعمال شده است.

چشم زخم، در لغت به مفهوم آزار، نقصان یا بیماری آمده و معادل آن در زبان عربی، «العین» یا «الإصابة بالعین» است. و اصطلاحاً، عبارت است از تأثیر موج‌های منفی یک فرد بر اعمال، رفتار و سرنوشت فردی دیگر، که از نگاه فرد شیورچشم (چشم‌شور) خواه دوست، دشمن، حسود یا حتی حیوانات و اجنه به دیگری می‌رسد.

پژوهش بنیادین در موضوع چشم‌زخم از اهداف این نوشتار است، چرا که جهل‌زدایی و بیان حقیقت و واقعیات، یکی از مباحث مهم قرآن و روایات محسوب می‌گردد که بدان پرداخته شده است.

قرآن کریم، رسالت اساسی پیامبران را نفی شرک و استقرار توحید دانسته است. خرافات به ویژه آن دسته از خرافاتی که به مؤثر دانستن غیرحق در امور و سرنوشت انسان‌ها ازمی‌گردد از نوع شرک ناپیدا (خفی) است.

خرافات نه تنها پایه ایمان به خدا را متزلزل می‌سازد، بلکه راهی است که منجر به آیین‌های شیطانی و دشمنی می‌شود. پاره‌ای حقایق ممکن است به دلیل عدم شناخت صحیح، زمینه‌ساز برخی خرافات باشد که چشم‌زخم از جمله آن‌هاست. لذا این مسئله ما را برانگیخت تا با استعانت از عقل و نقل در جهت واقع‌گرایی و روی‌کرد علمی آحاد مردم و عرصه‌های اجتماع را با این پژوهش پوشش دهیم و گرایش، بینش و رفتار توحیدی عرصه‌های حیات را روشنی بخشیم.

تحقیق حاضر، در سه بخش تنظیم شده است: بخش اول، به موضوع چشم‌زخم در آیات و روایات و دیدگاه‌های عالمان پرداخته است. در بخش دوم، ریشه‌ها و روابط چشم زخم با قضا و قدر، سحر و خرافات بررسی شده و در بخش پایانی، آثار و راه کارهای مقابله و درمان چشم زخم کند و کاو گردیده است.

کلید واژه: چشم زخم، معارف دینی، آیات قرآن، روایات، عالمان، سحر، خرافات، قضا و قدر. مفهوم چشم زخم.